

Metodika preiskovanja pojavov, označenih kot javno sovražno delovanje

Dušan Lakčević*

Sodobne države oziroma njihove družbeno-gospodarske in politične ureditve, ki temeljijo na določenih ustavnih in zakonskih načelih, so izpostavljene napadom zunanjega in notranjega sovražnika, ki je ideološko drugače usmerjen. Napad je naperjen zoper notranjo in zunanjo varnost določene države. Tako prestopniško vedenje sodi v politično kriminalnost, ki so jo prvič ločili kot posebno skupino kaznivih dejanj v Franciji po letu 1930, kasneje pa so enako ukrepale vse zakonodaje. Vendar pa moramo poudariti, da pojem politična kriminalnost v kazenskih zakonikih še danes ni popolnoma opredeljen, pa tudi mednarodni dogovori v tem pogledu niso popolnoma določni.

V naših razmerah sodijo v politično prestopništvo tisti pojavi, ki ogrožajo zunanjo in notranjo varnost države, veljavni družbeni red, ki temelji na socializmu, torej našo družbenopolitično ureditev, in ga želijo spodkopati in zrušiti.

Predmet našega zanimanja so določena kazniva dejanja politične kriminalnosti, za katera je značilno sovražno delovanje (sovražna propaganda in zbujanje narodnostne, rasne ali verske nestrpnosti, sovraštva ali razdora), kakor tudi kazniva dejanja zoper temelje socialistične samoupravne družbene ureditve in varnost SFRJ, ki pa vsebujejo določene poteze politične kriminalnosti z značilnostmi javnega sovražnega delovanja. Sem bi šteli širjenje neresničnih vesti in kazniva dejanja, ki škodujejo ugledu SFRJ, socialističnih republik in pokrajin, tujih držav in mednarodnih organizacij ter žalijo narode in narodnosti Jugoslavije.

1. Značilnosti kaznivih dejanj javnega sovražnega delovanja

Javno sovražno delovanje ima nekatere značilnosti, ki ga ločujejo od drugih kaznivih dejanj.

1.1. Število kaznivih dejanj je odvisno od mednarodnega položaja in družbenopolitične ter gospodarske trdnosti države. To potrjujejo izkušnje iz preteklosti. Po drugi svetovni vojni je bilo v naši državi precej tovrstnih kaznivih dejanj. Ustvarjanje nove Jugoslavije ni bilo v skladu s koristni določenih reakcionarnih krogov v tujini pa tudi ne domačih sovražnikov v državi. Povečanje števila teh kaznivih dejanj opažamo tudi ob določenih družbenopolitičnih ukrepih ali

* Dušan Lakčević, mag. pravnih znanosti, višji inšpektor v Republiškem sekretariatu za notranje zadeve SR Srbije.

ob novih odločitvah in sklepih. Najbolj svež primer so gospodarski ustaljitveni ukrepi v naši državi, ki so povzročili okrepitev sovražne dejavnosti in širjenja neresničnih vesti določenih ideološko opredeljenih sovražnikov. Javno sovražno delovanje se krepi tudi ob pomembnih družbenopolitičnih dogodkih, kot je npr. popis prebivalstva ali sprejemanje ustave, ter ob določenih proslavah, ki se navezujejo na pomembne vojne ali povojne dogodke. Sklepamo lahko, da imajo ta kazniva dejanja »svoj čas in pogoje«, ko se njihovo število močno poveča.

1.2. Javno sovražno delovanje vsebuje znanenja »psihološke ali posebne vojne, oziroma živčne vojne«. Storilci hočejo zmeti in vnesti nemir med naše državljane, vplivati na zavest in mišljenje ljudi, da je stanje v državi zaskrbljujoče, tako da bi delovni človek in državljan izgubil zaupanje v našo družbenopolitično in gospodarsko ureditev ter v njena predstavniška telesa in osebnosti. Spretno oblikovane kleвете, laži, spletke in podobno pritiskajo na državljane in delovne ljudi.

1.3. Storilci kaznivih dejanj javnega sovražnega delovanja so najpogosteje osebe z ideološko opredelitvijo, ki je nasprotna naši socialistični samoupravni ureditvi. To so lahko tujci, skupine ali organizacije, ki so nezadovoljne z razvojem neuvrščene Jugoslavije in ki imajo osvajalne namene. Najpogosteje delujejo od zunaj, in to po tujih državljanih, ki občasno prihajajo v našo državo ali občasno živijo tukaj, pa tudi po naših državljanih, ki so na začasnem delu v tujini, ali po njihovih somišljenikih, naših državljanih, ki stalno živijo pri nas. Notranji sovražniki, jugoslovanski državljani, sodelujejo z nam sovražnimi tujimi državljani potuhnjeno in prikrito do ustreznega trenutka.

1.4. Javno sovražno delovanje je lahko ustno in pisno. Ustni prestopki so storjeni z besedami, bodisi v razgovoru »med štirimi očmi« ali pa z nastopanjem na televiziji, radiu ali pred večjim zborom. Besedni (verbalni) prestopki so nevarnejši, ker je možnost, da bo pri ljudeh dosežen tisti učinek, ki ga je storilec načrtoval, večja. Spreten govornik lahko z dobro pripravljenimi parolami, ki so neresnične, žaljive in obrekljive, omalovažujoče, spletkarske in podobno in z ustrezno gestikulacijo naredi prepričljiv vtis na poslušalce oziroma prisotne. Pisni prestopki javnega sovražnega delovanja pa so storjeni s pisanjem in razpečevanjem letakov, pamfletov, knjig in drugih publikacij, pisanih parol, risb in celo filmov. Tiskane stvari s sovražno vsebino

spravljajo v našo državo na različne načine: v zaprtih poštnih pošiljkah, ki jih dostavljajo določenim jugoslovanskim državljanom, katerih naslove je moč dobiti v telefonskih imenikih in adresarjih, ter določenim ustanovam z mednarodnimi vlaki, v hladilnicah, prevoznih tovornjakih, osebnih avtomobilih, letalih, s prenašanjem med prtljago ali v obleki itd. Izkušnje kažejo, da sovražno tiskano gradivo prihaja iz tujine v času, ko je nadzorstvo na mejah zmanjšano. To je v času turističnega navala, v času letnih dopustov naših delavcev in podobno. Gradivo iz tujine dostavljajo ustreznim osebam ali skupinam ter organizacijam z enako miselnostjo, le-ti pa so nato dolžni tako gradivo v državi širiti in seznaniti z njegovo vsebino čim večje število ljudi. Pogosto je tako gradivo vezano na določeno področje, ki lahko pritegne bralca, nato pa preide k željenemu cilju — javnemu sovražnemu delovanju. Kadar gre za tiskane parole, risbe ali skice, le-te posredujejo posameznikom oziroma določenim ustanovam ali pa jih lepijo na javnih prostorih, pri vhodih v stanovanjska poslopja, ustanove in podobno.

Ena izmed oblik javnega sovražnega delovanja je pisanje raznih sovražnih gesel, risb, skic in podobno po zidovih hiš, na oglasnih deskah in celo na tleh. Pri tem navadno uporabljajo barvo, črke so razločne, vse to pa ima namen pritegniti pozornost mimoidočega.

2. Preiskovanje kaznivega dejanja sovražne propagande

Sovražna propaganda je zbujanje, širjenje ali krepitev določenih sovražnih idej in stališč. Sovražnik nikoli ne miruje, zato dobiva propaganda tiste oblike, ki so v danem trenutku najmočnejše sredstvo za širjenje neresnic in polresnic, napačnih sporočil in neredov, naperjenih na Jugoslavijo.

Varnostni organi lahko odkrivajo to kaznivo dejanje in storilca predvsem z operativnotaktičnim ukrepanjem in dejanji. Preprečevalno delovanje varnostnih organov je najboljši način za hitro in učinkovito odkrivanje teh dejanj. Nadzorna in patrolna dejavnost na določenem območju ter obhod objektov in prostorov, kjer se ljudje zbirajo, velikokrat omogočata odkrivanje dejanj in storilcev. Kadar je propaganda vodena iz tujine, je treba gradivo odkriti že na meji, ga zapleniti in tako onemogočiti njegovo širjenje. Naloga varnostnih organov je, evidentirati ose-

be, ki so naklonjene sovražni propagandi, jih nadzorovati in onemogočiti uresničitev njihovih namenov.

Sovražno propagando lahko odkrivamo na podlagi prijav posameznih državljanov ter družbenopolitičnih, delovnih in drugih organizacij.

Temeljno vprašanje pri odkrivanju kaznivega dejanja sovražne propagande je, ali je bilo dejanje storjeno in ali je storilec znan oziroma neznan. Pri znanem storilcu morajo varnostni organi zavarovati najdene sledove, ki so lahko materialni ali osebni. Kadar so dokazi osebni, je treba posebno paziti na vsako dejstvo, ki potrjuje dejanje ali storilca. Izjave prič ali prisotnih je treba točno zabeležiti in po možnosti dobiti odgovor na osem zlatih vprašanj kriminalistike.

Kadar je storilec neznan, morajo varnostni organi oblikovati operativnotaktični načrt in svojo dejavnost usmeriti v odkrivanje storilca. Operativna kriminalistična evidenca »MOS dejanj in storilcev« lahko posreduje pomembne podatke za odkrivanje storilca. Ko imamo opraviti s propagandnim gradivom, moramo zavarovati kraj, kjer je gradivo najdeno, sledove na gradivu (prstni odtisi), kraj pa si mora ogledati tudi izvedenska skupina. Z ogledom naj bi ugotovili naslednje: katero propagandno gradivo je bilo širjeno, na kakšen način, kje in kdaj, ali so storilci pustili sledove ter ali je storilec eden oziroma jih je več. Dobro zastavljen operativnotaktični načrt, ukrepi in dejanja, zbrani podatki, najdeni in zavarovani sledovi, vztrajnost in urejenost zagotavljajo uspeh.

3. Preiskovanje kaznivega dejanja zbujanja narodnostne, rasne ali verske nestrpnosti, sovraštva in razdora

Storilčev namen pri tem kaznivem dejanju je zbuhati ali netiti narodnostno, rasno ali versko nestrpnost, sovraštvo ali razdor oziroma prizadeti bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

Kaznivo dejanje je največkrat storjeno ustno, znane pa so tudi druge oblike (pisanje, zlorabljanje in podobno). Kadar je storilec znan, tedaj je treba odkriti in zavarovati sledove, ki so lahko materialni ali osebni. Materialne dokaze je treba odkriti in zavarovati na ustrezen način. Osebni dokazi, priče ali osebe, ki so kaj slišale od drugih, morajo dati podatke o vseh dejstvih, ki so pomembna za odkrivanje in ugotavljanje storilca. Kot primer naj navedemo, da je pomembno

točno zabeležiti, kaj je neznan storilec rekel, katere značilne izraze je uporabljal v govoru ter njegov natančni opis, nato pa operativno ugotoviti storilčevo identiteto. Pri pisno storjenem dejanju poteka operativni postopek varnostnih organov skoraj enako kot v primeru sovražne propagande.

4. Preiskovanje kaznivih dejanj zoper ugled SFRJ, tuje države ali mednarodne organizacije, zoper ugled socialističnih republik in pokrajin ter žalitve narodov in narodnosti Jugoslavije

H kaznivim dejanjem žalitve štejemo vse oblike žalitve časti in tudi žalitve ter obrekovanja določenega objekta, katerih posledica je žalitev ugleda. To je lahko ironiziranje, pripisovanje slabih lastnosti in omalovaževanje, podcenjevanje ali preziranje. Za razliko od sovražne propagande štejemo sem žaljive in prostaške izjave oziroma vedenje, ki sicer ne more zrušiti družbenopolitične ureditve, vsebuje pa določene značilnosti politične kriminalnosti.

Storilec teh kaznivih dejanj je lahko znan in tedaj je naloga varnostnih organov odkriti in zavarovati materialne in osebne dokaze na način, ki ga predpisuje zakon, pri tem pa morajo upoštevati kriminalistična načela in pravila.

Pri neznanem storilcu je treba operativnotaktični načrt zastaviti tako, da bo storilec hitro in učinkovito odkrit in da bodo zavarovani sledovi, ki potrjujejo, da je določena oseba storila kaznivo dejanje. Način storitve in osebe so pomembne za operativno kriminalistično evidenco, ki nam lahko nudi pomembne podatke za odkrivanje neznanega storilca.

5. Preiskovanje kaznivega dejanja širjenja lažnih vesti in njihovih storilcev

To kaznivo dejanje je precej pogosto in ga je mogoče storiti ob vsakem času in ob vsaki priložnosti. Največkrat je storjeno ustno (verbalno). Storilec ima namen zavesti javnost oziroma povzročiti nezadovoljstvo, vznemirjati državljane, ogrozati javni red in mir, motiti uresničevanje odločitev in ukrepov državnih organov in ustanov ter zmanjšati zaupanje državljanov do takih odločitev. Lepo zveneča laž ali trditev lahko vedno najde v množicah plodna tla, to pa je tudi eden izmed namenov storilca. Lažna vest ali

trditev se zelo hitro širi in zato morajo varnostni organi čim hitreje ukrepati in odkriti storilca ter mu preprečiti, da bi s kaznivim delovanjem nadaljeval.

Pri znanem storilcu je naloga varnostnih organov odkriti in zavarovati dokaze, ki pričajo, da je določena oseba kaznivo dejanje storila. Najpogosteje gre za osebne dokaze, kar praviloma pomeni, da morajo biti varnostni organi pri njihovem odkrivanju in zavarovanju obzirnejši. Varnostni organi morajo odgovoriti na kriminalistična vprašanja, ki potrjujejo utemeljenost suma, da je določena oseba storila kaznivo dejanje.

V primeru, da je storilec kaznivega dejanja širjenja lažnih vesti neznan, morajo varnostni organi narediti operativnotaktični načrt za odkrivanje storilca. S preverjanjem kriminalistične evidence »načinov storitve in oseb« lahko odkrijemo zelo pomembne podatke, ki skupaj z drugimi dokazi odpirajo pot do storilca.

Zbiranje podatkov pri državljanih oziroma bodočih pričah mora biti sistematično, brez naglice, ki bi lahko škodovala bistvenim dejstvom. Uspeh lahko dosežemo le s potrpežljivim delom, postopoma in vstavljanjem posameznih dokazov v celoto.

Sklep

Kazniva dejanja javnega sovražnega delovanja imajo določene posebnosti, ki so posledica njihove vsebine, kažejo pa se v določeni stopnji političnega navdiha tistih oseb, ki so ideološko usmerjene drugače kot ogrožena družbenopolitična ureditev.

Metodika odkrivanja in preiskovanje teh kaznivih dejanj je svojstvena in zahteva nenehno izpopolnjevanje varnostnih organov.

Prevedla: Marija Milenković

Uporabljena literatura

1. Aleksić, Živojin L.: **Naučno odkrivanje zločina**, Beograd 1972.
2. Jemrić, Mato: **Važnija krivična dela** (skripta), Zagreb 1963.
3. Petrović, Andra: **Kriminalistička metodika**, Beograd 1978.
4. Seelig, Ernest: **Traité de Criminologie**, Paris 1956.
5. Söderman, Harry, O'Connell, John J.: **Modern Criminal Investigation**, New York 1951.
6. Vodinelič, Vlado: **Kriminalistika**, Beograd 1970.
7. **Zbirka krivičnih pravnih prepisa**, Beograd 1977.

UDC 343.98.067:343.32

Methods of Detection, Investigation and Presentation of Evidence as Regards Criminal Offences Denoted as Hostile Public Activity

Lakčević, Dušan, Master of Science, Senior Inspector, Republic Secretariat for Internal Affairs of SR Srbija, Beograd

The author deals with criminal offences denoted as hostile public activity and treats their particularities and characteristics as to how they are committed as well as the detection of offenders.

These offences are committed by persons who are politically differently oriented than is our socio-political system. The modus operandi is mostly

verbal, which is very important in establishing evidence, i. e. in detecting and protecting proofs. Personal evidence is frequently unreliable.

The author tries to answer crucial questions connected with the committal and detection of this kind of offences and offenders.